

TAULA RODONA: ELS NOUS CAMINS DE LA FILOLOGIA CLÀSSICA

PONENTS:

ENRIC ROQUET, *catedràtic de Grec i Inspector d'Ensenyament Secundari*.
MONTSERRAT JUFRESA, *professora titular de Filologia grega de la Universitat de Barcelona; secretària de la S.C.E.C. de l'I.E.C.*

PERE LLUIS CANO, *professor titular de Filologia Llatina de la UAB; ha dirigit el Programa de Mitjans Audio-visuals de la Generalitat.*

Mª LLUISA RICH, *professora de Llatí i Grec de l'I.B. "Santiago Sobrequés" de Girona.*

JOAN CARBONELL, *catedràtic d'Institut; professor de la UAB; coordinador del Seminari Permanent de Llengües Clàssiques.*

MODERADORA:

DOLORS CONDOM, *catedràtica jubilada de Llatí de l'I.B. "Jaume Vicens Vives" de Girona.*

D.CONDOM: Després d'haver escoltat les ponències i comunicacions tan interessants entorn de la *Tradició Clàssica a Catalunya* i entorn de la *Didàctica del Llatí*, crec que podem afirmar, una vegada més, que els estudis de les llengües i la cultura clàssiques ens ofereixen aspectes i temes gairebé impensats i inesgotables.

Hem pogut constatar, per altra banda, que els nostres estudis estan oberts a la renovació pedagògica, de què avui es parla tant. Aquesta renovació pot ésser, sens dubte, benvinguda i favorable, si es fa com cal, amb mesura i, sobretot, amb seny.

Sovint ens queixem de la manca de formació humanística que pateix la nostra societat i ens dol que en el sistema educatiu sembli que les Humanitats hi facin nosa; tots coneixem prou bé les dificultats i els entrebancs per aconseguir que el Llatí i el Grec tinguin el reconeixement que els correspon.

Tot això, evidentment, ens preocupa i serà escaient que ara en parlem una mica entre tots, centrant-nos, especialment, en la qüestió dels NOUS CAMINS DE LA FILOLOGIA CLASSICA.

Jo, que en la meua condició de professora jubilada puc dir que els camins que he recorregut ja són “vells”, actuaré en aquest debat com a moderadora.

Em dirigeixo, en primer lloc, al professor Enric Roquet, que sempre ha manifestat un gran entusiasme per tot el que del món grec ens ha pervingut i que tenim ben a prop nostre. Tots coneixem la seva afecció -vertadera passió!- per ésser present allà on sap que hi ha activitats amb “olor hel·lènica”, com li agrada de dir a Joan Carbonell.

Es per això que li demano si ens pot explicar de quina manera o amb quina mena d'artificis és possible de contagiar aquesta admiració i estima del món clàssic, del món greco-romà, no solament als alumnes, sinó també a la nostra societat, malauradament tan mancada avui, en un gran sector, de formació humanística.

E.ROQUET: Bé, d'antuvi em sembla que aquesta qüestió la pot respondre molt més bé que jo mateix la pròpia Dolors Condom. Vull, però afegir de primer, als elogis que l'hi han estat dits, un de nou, un que encara se l'han estalviat tots els que han fet ús de la paraula per bé que és subjacent en les idees respectives: em cau bé.

La Dolors Condom em cau molt bé perquè primer fa i després diu. Primer actua i després parla. A més, és eficaç i oportuna i té iniciativa. Amb aquest bagatge que alhora podria ser la descripció de la Roma de la millor època, com volem que no connecti, que no contagiï, tal i com ho ha estat fent amb una munió d'ex-alumnes, allò en que ella creu?

Aquest *cum tangere* és una impregnació que per poc que el vianant es descuidi, en tocar-lo el va penetrant i és cosa clara que en el cas de l'estimada Dolors no només penetra: arriba fins el cor.

Pel que fa a mi, com que jo sóc més de grec i els grecs feien davallar de la divinitat el contrapunt a llur rauxa- allò que en diem (ἐνθουσιασμός)- m'escauria potser més, parlar d'aquest entusiasme com d'una indefinible espurna de follia en mig de seny.

No tinc però fórmules màgiques, crec en el que faig, com tots el qui som aquí i allò que faig pretenc, amb limitacions, de fer-ho bé.

Si “enganxa” o no, si es tracta d'una (θεία νόσος) o, fins i tot, d'una (λοιμός) són els altres els qui ho han de dir.

Ça com lla, pel que fa al fons, cal afegir-li potser que, en ser perfec-

cionistes, tenim la convicció que oferim un bon producte. És a dir, el tret comú al grec i al català és, sense dubte, cultivar el client: fer-nos nostre el client. No ens agrada que se'ns atansi per obligació, però tan injust com aquest supòsit ho és que se'ns impedeixi de contactar amb ell. El dret de tria passa per un primer estadi inexcusable d'informació.

Reivindiquem ara, aquí i arreu que el nostre jovent futur gaudeixi, pel que fa a les llengües clàssiques, de les mateixes oportunitats tocant a oferta, mitjans i temps de dedicació, pel cap baix, que els estudiants d'avui. I això passa també, inexcusablement, per l'oportunitat real de conèixer grec i llatí des de l'ensenyament secundari. Cal amortitzar l'excel·lent planter de professors existents permetent-los d'exercir el dret a impartir allò que coneixen i estimen. Si l'única cosa que s'amortitza són les places docents estem aplicant literalment allò de: morta la cuca mort el verí.

D'altra banda, la Universitat de Girona -li augurem llarga vida i bon prestigi- no pot continuar ignorant aquests nois i noies que cada curs han de triar entre estudiar Filologia Clàssica fora de Girona o no fer allò que els enamora.

Girona m'enamora perquè és la terra més grega de Catalunya. La Grècia que els grecs van somniar és l'Empordà. L'Alma Mater ha de fer honor al seu nom i -tornem al principi- connectar, fomentar i incrementar tota mena de ferments d'entusiasme dels seus fills. De fet, grec i llatí no són, tal com sembla que algú vol fer creure, productes sumptuaris.

Creiem de tot cor que, en tot cas, són un luxe que un país mitjanament culte es pot permetre.

No me n'aniré, però, del tema. La pregunta era com contagiar l'admiració pel món clàssic. Hem dit que no hi ha fórmules, que cal creure amb allò que es fa; oferir, tal com es diu ara, un producte de qualitat i hi afegiríem que cal tenir el convenciment absolut que amb els nostres estudis no enganyem ningú. Ara que, tot això no basta si el fil conductor no és l'entusiasme. Per assolir-lo, endemés, serà de gran ajut actuar a la grega. És a dir: ficar el nas arreu, no passar de res i ser perfeccionista sense complexos.

Sovint caldrà també escatir els tresors d'altri, els recursos didàctics d'aquells col·legues - que n'hi ha molts i de bons-, que ens poden il·luminar els diferents temes amb el seu refer i polir d'anys. I això fer-ho amb una modèstia infinita, sense prejudicis... I, a l'ensem, tot partint d'allò que és immediat però autèntic: d'un llibre, una inscripció, una peça ceràmica, una moneda..., creant centres plàstics d'interès, d'atracció vers el món clàssic.

És amb mentalitat filantròpica, -corrent algun risc- que ens en sorti-

rem i, això cal tenir-ho ben present, amb el convenciment íntim que no hi ha veritats absolutes; que no és bo donar consells i que és molt més sa saber riure's d'un mateix i practicar-ho sovint.

D.CONDOM: A la professora Montserrat Jufresa, que sap prou bé que els professors de Llatí i Grec en els Instituts i Centres d'Ensenyament Secundari es troben que han d'ensenyar unes matèries que ni per part de l'Administració ni per part de la societat tenen el recolzament que es mereixen, vull preguntar-li, especialment, si creu que a la nostra Universitat es fa una reflexió seriosa sobre el paper que en el futur puguin tenir les llengües clàssiques.

M.JUFRESA: No, no crec que la nostra Universitat hagi reflexionat, de manera col·lectiva, s'entén.

Crec que caldria fer-ho, que s'hauria d'obrir un debat, públic, per tractar de redefinir quin és el paper de l'estudi de les llengües clàssiques en el món actual, i més concretament a Catalunya, i en conseqüència el nostre propi paper i el dels futurs llicenciats. Potser així es podria superar, qui sap, un sentiment i una actitud de pessimisme bastant general, com el que, per posar un exemple, es reflectia en la carta de l'Àngels Barceló que va publicar el diari "El País" el passat dia 27 de febrer. El motiu d'aquest pessimisme és el lloc molt reduït que els nostres estudis ocupen en la reforma de l'ensenyament mitjà que està a punt de posar-se en marxa a Catalunya.

L'estudi del llatí i del grec ens proporciona la via d'accés per excel·lència a un passat, a una tradició i a una cultura, nostres, però que també compartim amb la resta de l'anomenat món occidental, que es consideraven exemplars, i que per tant gaudien d'autoritat i prestigi, cosa que els conferia un alt valor educatiu.

Ara bé, hem d'acceptar que aquest accés al passat no és fàcil, perquè hi ha una sensació -força real- d'allunyament que costa de superar. I més en un moment en què els criteris de tradició, d'autoritat, no són els més vigents en el món de l'educació, ni en el de la societat en general.

No obstant, el retrobament periòdic i renovat a cada generació dels orígens de la nostra cultura no és un luxe, sinó una necessitat, perquè, tal com diu Hannah Arendt, el perill d'oblidar, a part dels propis continguts que es perdrien, significaria la pèrdua d'una dimensió de profunditat en l'existència humana.

Penso que el repte que tenim és el de conservar aquesta dimensió de

profunditat i transmetre-la, malgrat que en l'ensenyament mitjà la via de la llengua, que sens dubte n'és l'instrument bàsic, hi ocupi un lloc reduït.

Crec que el professor de clàssiques ha d'aconseguir-ho no rebutjant la polivalència, perquè l'apropament del nou amb el vell i del vell amb el nou –que en definitiva d'això es tracta– també pot assolir-se des d'altres matèries (història, filosofia, literatura, llengües modernes) quan es posseeix la seva formació metodològica bàsica. Aquest plantejament comporta, és clar, un esforç suplementari per part del professor i també té el risc que el resultat sigui una banalització de la cultura clàssica.

Que la meva suggerència potser no va tan desencaminada, ho corroboren els resultats d'una enquesta realitzada pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Els llicenciats en Filologia Clàssica de la promoció de 1987, encara que es dediquessin a l'ensenyament d'altres matèries o a feines en camps diferents, alhora que es mostraven bastant satisfets dels seus estudis, acceptaven la importància que havia tingut la llicenciatura en Filologia Clàssica per aconseguir el lloc de treball que ocupaven.

D.CONDOM: Tenint en compte la trajectòria professional i de recerca filològica del professor Pere Lluís Cano i també la seva especial dedicació a l'estudi del material filmogràfic inspirat en la cultura greco-romana, seria interessant que ens donés el seu parer sobre la qüestió de si la Filologia Clàssica ha esgotat ja tots els camps que fins ara li eren atorgats com una de les ciències de l'Antiguitat i cal que esdevingui una ciència aplicada en sentit estricte.

P.LL.CANO: Amb el pertinent i grat preàmbul de donar les gràcies a l'Estudi General de Girona -a la Universitat de Girona- i molt concretament a la professora Vilallonga per haver tingut la iniciativa de reunir-nos entorn de la professora Condom que tan estimada és per tots nosaltres, i també d'expressar la meva admiració personal per la professora Condom i el meu plaer per haver compartit novament una taula rodona amb ella, passaré a resumir el meu pensament en unes línies concretes i -potser- un xic atrafegades per la limitació de l'espai físic de què disposem.

Probablement no existeix un concepte actual de Filologia Clàssica que sigui acceptat sense reserves per tots els qui la practiquen a hores d'ara. Potser la tolerància inherent a aquesta vella especialitat ens dona cabuda a tots i això ens fa sentir bé en un entorn científic, però, sobretot, humanístic i humà. Començar per acceptar l'evidència que parlo de Filologia Clàssica,

malgrat que gairebé conec només una mica de la Llatina. Tanmateix, partirem de les aproximacions de Pere Quetglas, que inclouen naturalment els conceptes que Virgilio Bejarano, seguint a A. Gercke, proposa com a fonament. No caldrà parlar de “Filologia Formal”, ni de “Filologia Real”, malgrat que aquest enfocament i les seves variants queden com a punt d’unió entre tots aquells que l’esmentat professor Quetglas anomena “Escola de Barcelona”. Són conceptes ben coneguts de tots. A la fi, ¿què tenim en comú tota aquesta generació de filòlegs, sinó els mestres de la generació anterior i una certa sensació de treballar junts i el plaer de fer-ho per diferents que siguin els nostres camins? És de certes tendències actuals, que voldria parlar amb més intuïció que rigor, donat que el marc de taula rodona ho permet.

La Filologia, com tots els moviments del saber, es resisteix als límits. Jo diria que és sotmesa a dues tendències. Una, centrípeta, la portaria a tancar-se en ella mateixa i a ocupar-se dels textos d’una manera quasi exclusiva, acceptant així el petit ghetto que els nous camins de la lingüística general i les classificacions informatitzades pretenen deixar. Però no és tant fàcil cenyir la filologia.

L’altra tendència, centrífuga, l’empentaria a diversificar-se i a crear noves ciències filològiques; i encara a reflexionar -com succeeix en el camp de la Filosofia- sobre matèries que fa temps que es separaren.

De fet, totes les ciències d’origen i metodologia filològica tenen, a hores d’ara, vida pròpia i la seva adscripció a unes àrees o a altres ve marcada, no ja per qüestions estrictament tècniques, sinó per adequacions pragmàtiques. Les edicions constants els darrers anys són una mostra de la tendència a acceptar la parcel·la de la crítica textual, l’única que els nous camins de la lingüística i de la història cedeixen de bon grat. La renovació dels estudis epigràfics, amb metodologies que van de la petrografia a la semiòtica, són una mostra de la tendència contrària. Però això no és tot.

Només amb una ullada a les publicacions i les comunicacions als congressos dels darrers anys, distingiria, com a mínim:

1. L’acceptació tàcita de la parcel·la diacrònica, que es manifesta en l’estudi de la crítica textual i la proliferació d’edicions de textos llatins, especialment cristians i medievals, amb menys atenció als estudis de lingüística. D’una banda la Lingüística General ocupa part del territori. D’altra, es tendeix a acceptar -amb més o menys raó- una certa estabilitat de la Fonètica, la Morfologia, la Sintaxi.

2. Tanmateix hi ha aportacions de la Lingüística Llatina o la Grega, Indoeuropeu, Dialectologia Grega, als estudis de Lingüística General, gene-

ralment amb una certa idea de substituir les deficiències de la Gramàtica Històrica.

3. Hi ha també una assumptió o no cessió dels camps discutits a la Filologia Clàssica, amb diversos fronts, no per diversos, mancats d'una certa unitat, que diríem el "mètode filològic":

- Estudis Paleogràfics.
- Nous enfocaments de l'Epigrafia.
- Literatura.
- Mitologia.
- Història antiga.
- Art.

I jo afegiria les influències del món antic en el món modern i molt especialment sobre els dits *media*. I també les aportacions concretes que la Filologia Clàssica fa als *media*, com ara: la retòrica i poètica clàssiques com a base dels guions de cinema i TV, les influències sobre l'oratorària política, comercial, informativa etc...

Deia Flaubert que els clàssics "es suposa que hom els coneix". La *boutade* en qüestió -exposada en termes generals- és perfectament aplicable als clàssics grecs i llatins. I no pretenc fer una senzilla afirmació cínica. Vull dir que per molt que la cultura oficial de l'època s'allunyi del coneixement directe dels clàssics, aquests coneixements són presents a l'allau de missatges que ens envolta i, així, influeixen més encara de manera no conscient i a través de canals no directes. Hom sap que la cultura clàssica hi és. Hom rebutja l'estudi. Però la ignorància avergonyeix i s'inventa el coneixement com a excusa.

Així, els estudis clàssics no poden deslligar-se dels canals "que no gosser dir el seu nom"-si la paràfrasi d'Oscar Wilde és acceptable ací-, però que mantenen el seu missatge perquè no es perdi en un món amb poca gent -però ben triada- que conegui les fonts directes. Imatge i so formen, en resum, part del nostre camí, i no per novetat o imposició d'avui, sinó perquè hi foren sempre.

Perquè el text parlat o escrit s'associa a la imatge, no només quan fa servir codis icònics, sinó també quan preten representar allò que comunica. A part dels gestos a suposar en qualsevol missatge verbal, el lector iconoclasta descobrirà que les descripcions -d'un poeta, per exemple- van de pla curt a general i viceversa. I podrà descobrir uns recursos sonors que la retòrica intuï, però que són -en funció de la narrativa visual- "espectaculars". No intercalaré el fet que sempre els autors -i els clàssics mediterranis molt espe-

cialment- han volgut transmetre imatge i que els llenguatges verbals són de transició, encara no acabada, cap al missatge integral.

No és d'estranyar, doncs, que primer el cinema, després la TV - qui sap què vindrà després- reprengueren la història de Roma, la poesia romana, l'art romà i crearen un nou *corpus*, que no hauria de ser abandonat pels estudis clàssics, si volem que no es perdi la relació amb l'original.

La imatge és, en fi, també en disposició de servir els estudis clàssics. La comparació de les fonts arqueològiques i els textos tenen en els sistemes d'enregistrament magnètic un gran auxiliar. La combinació del sistema amb la informàtica permet de reconstruir hipòtesis arqueològiques, epigràfiques, paleogràfiques...

Diguem que la Filologia Clàssica no és aïllada -no ha d'aïllar-se- de l'entorn que a hores d'ara dominen els *media*. Molt al contrari, és relacionada amb els *media* tant en l'aspecte "real" com en l'aspecte "formal". La Filologia Real - i fem servir finalment els termes de Bejarano i Gercke- ofereix al cinema i a la TV els temes, tòpics i mites que aquells transmeten. Fonamenta, a més a més, els gèneres narratius. Cinema, vídeo, TV, transmeten a les generacions modernes -de vegades en forma inconscient- els missatges que la Filologia Clàssica guardà durant segles.

Però els *media* ofereixen a la Filologia Formal també la possibilitat de millorar les anàlisis de dades, el magatzematge i la comparació.

Resumim, doncs, que la Filologia Clàssica només té dos camins: tancar-se a la pràctica única i exclusiva de la Crítica Textual o obrir-se i albergar quantes variables hagi albergat el seu missatge en el transcurs dels segles. És la contradicció assumible de les matèries tan antigues que existien abans d'existir les matèries i han de cedir el camí a les branques que se separen, però no acaben de morir perquè amb cada nova matèria autònoma -al contrari- tenen més raó de viure.

D.CONDOM: M'agradaria que la professora Ma. Lluïsa Rich, que en l'ensenyament secundari fa ús a l'aula de diferents procediments metodològics per a despertar en els alumnes un major interès per al Llatí i el Grec, ens parlés d'algun d'aquests procediments i ens digués en quins punts concretaria la intervenció dels professors per a poder aconseguir que el món grecoromà s'apropi més als alumnes i, en definitiva, a la societat.

Ma. Ll. RICH: És difícil saber què és el que interessa als nostres alumnes. Crec que els professors de clàssiques no ens hem de desanimar, ja

que tots els professors es lamenten per la falta d'interès vers les seves matèries; però tots sabem que és un tòpic que ens han posat als de clàssiques i sembla que som nosaltres els únics que hem de fer jocs de mans per conservar els alumnes de Llatí i Grec que ens queden.

Avui dia hi ha molts centres d'atenció per a joves en plena adolescència: la informàtica, l'electrònica, el món del motor, etc..., i és difícil d'esbrinar si el seu interès es basa en l'estudi o en el seu aspecte pràctic: jocs d'ordinador en la informàtica, música en l'electrònica i motos en el motor. Una anècdota: En el meu institut el curs 1989-90 férem una xerrada voluntària, un divendres a la tarda per part d'un corredor de motos, i el que creïem que seria un èxit es convertí en un fracàs i es va suspendre per manca d'assistència. En canvi, quan en llatí explico l'adjectiu *celer*, buscant derivats a la nostra llengua, només cal fer un petit moviment de canell perquè tots sàpiguen que d'ell en deriva "accelerar".

Bé, crec doncs per tot això, que és important la metodologia que apliquem per aconseguir en la mesura possible despertar-los l'interès.

Fem un repàs de l'alumnat de Llatí i Grec de la Secundària: A COU, són pocs els alumnes que han fet aquesta opció. Són generalment alumnes brillants i que tenen interès per l'estudi de les nostres assignatures. Per això la classe és agradable i molt profitosa tant per a ells com per al professor. A tercer curs de BUP, la situació és més difícil; a part de l'alumnat que tria aquesta opció per seguir-la a COU, ens trobem, i això és la majoria, amb tot aquell que l'ha escollit per fugir d'unes Matemàtiques i Física i Química, i és aquí on la imaginació del professor de Clàssiques ha de treballar molt per aconseguir despertar-los l'interès. A segon curs, la cosa encara és més difícil. El llatí és per a uns joves de 15 i 16 anys, una assignatura obligada molt lluny dels seus centres d'atenció.

Serà per tant en aquests dos cursos on el professor haurà de procurar aplicar una metodologia activa en la qual l'alumnat tingui molta participació i que ell vegi el caire interdisciplinari de les nostres assignatures, malgrat que en el pla actual ens les han inclòs sempre en l'opció de Lletres, fet no molt encertat, ja que no sé per què un metge o científic no pot tenir coneixements d'un llatí o grec que tant han influït en la seva terminologia.

Parlant de l'aspecte interdisciplinari de les nostres matèries procurarem que l'alumne les relacioni amb altres, especialment les que està estudiant. Per exemple:

En el camp lingüístic, recorrerem sempre a comparacions amb les llengües que l'alumne parli o amb les altres que pugui estudiar. Quan expliquem un temps verbal ens referirem a l'evolució d'aquest en català i castellà,

i també, si és possible, en francès o en altres llengües romàniques. El mateix farem quan s'expliquin diferents construccions sintàctiques. Sempre es procurarà fer al·lusions a altres construccions similars en les nostres llengües o en altres, com l'anglès, que l'alumne estudiï. No deixarem de banda el vocabulari; paraula que surti, parlarem de la seva evolució o derivats.

Podem també relacionar les nostres assignatures amb la Història, no només amb la Història que han protagonitzat aquests pobles, sinó també aprofitant la llengua llatina, pe tal que tradueixin petites inscripcions relacionades amb la ciutat o comarca on resideixen i així podran conèixer millors els seus orígens, ja que tots sabem que quan més es coneix una ciutat més se l'estima.

No podem deixar de fer referència a la Mitologia grega i romana que tant ha influït en la nostra Literatura, Música, Cinema, Art, etc.

Hem d'inculcar-los que aquestes llengües Clàssiques també han influït en aquelles assignatures de "Ciències": Tots sabem que grans Matemàtics com Tales i Pitàgores, dels quals encara els nostres alumnes estudien els seus teoremes, eren grecs; i que la Matemàtica fa servir per les incògnites de les seves equacions lletres gregues x , y , i que també utilitza tot l'alfabet grec. Si alguna vegada ells estudien Exactes empraran aquestes lletres amb grafia grega. Farem també referència a la lletra π .

Aprofitarem que l'alumne de segon estudia Química, per explicar-los l'origen de la Taula periòdica dels elements i que vegin que a aquests elements se'ls ha donat noms llatins o grecs, al·ludint a algunes propietats, o bé que la seva abreviatura correspon al nom original. És important, a la vegada que curiós, saber que el nom del "cesi" és pel seu color blau, i deriva de la paraula llatina *caesius*, o bé que el "iode" procedeix del grec $\iota\omicron\epsilon\iota\delta\eta\sigma$, perquè en volatilitzar-se desprèn gasos de color violeta. Tot això els interessa i hi veuen el caire interdisciplinar de les nostres assignatures.

Ja no cal dir l'etimologia: aprofitarem les explicacions dels noms propis, terminologia específica de cada assignatura, dies de la setmana, mesos,...

Podem aprofitar les diferents festes del nostre calendari actual per fer referència a la terminologia clàssica o bé a l'origen de la festa. Per exemple: Epifania, Advent, la Quaresma amb el seu carnestoltes (dominica ante carnes tollendas o bé carne levare).

També crec que és molt interessant fer-los observar el seu entorn i que en treballs en equip recullin tot allò que els pugui recordar el món clàssic, des de marques comercials fins a noms de bars, discoteques, etc. Exemples: la sala de festes "Piscis", la botiga "Desideratum"... Productes com

“margarina Vita”, “melmelada Helios”, “patés Apis”, “sabó Lux”, etc. Cotes “Omega”, “Alfa”, “Clio”. Grups musicals “Status quo”, “Sui Generis”,...

Us haig de dir que ni tan sols jo m’havia adonat de molts d’aquests noms, i que han estat els alumnes amb els seus treballs els qui m’han informat i posat al dia dels noms grecs i llatins tant en els productes comercials com en els grups musicals.

També m’ha donat molt bon resultat demanar-los la realització d’uns treballs manuals relacionats amb el món clàssic. Aquí és on ens adonem que alumnes amb resultats no molt positius, sobresurten en aquest aspecte. Serà el professor qui donarà els temes, les idees, i comprovarem com els nostres alumnes tenen una gran imaginació i habilitats manuals, i ens presenten treballs molt bonics.

Entre aquests treballs puc destacar: Maquetes de campaments, una amb escuradents, aqüeductes, un d’ells amb suro i un altre amb terrossos de sucre, nines amb pentinats i vestimenta romana o grega, un mosaic amb els dofins, maquetes de domus romanes, un arc de triomf amb barretes de guix, una catapulta, etc...

Fins i tot, un any en el meu institut el Seminari de Llatí i Grec amb col·laboració amb altres assignatures com la de Llar vàrem fer una exposició amb aquests treballs, i per a la inauguració prepararen, els mateixos alumnes, un aperitiu amb “mulsum” i torradetes untades amb “garum” (encara que aquest resultava una mica fort de gust, ja que crec que s’havien oblidat de rentar les anxoves i treure’ls la sal).

Crec que amb això tenim molts recursors per fer les nostres assignatures interessants i que els nostres alumnes sentin una mica d’atracció per aquestes llengües i s’adonin de la seva influència en tot el que ens envolta.

Finalment cal dir que mentre el món científic i artístic, entenent com a tal pintura, escultura, música, literatura, cinema, etc., vagi avançant, el món clàssic perviurà, ja per la influència que pot exercir en la inspiració d’aquests artistes, ja per donar nom als nous termes científics, perquè gràcies a les llengües clàssiques podem dir que la llengua de la ciència és universal.

D.CONDOM: Si és cert que el que avui ens plantegem ací és una qüestió que ens preocupa a tots, us puc assegurar que el qui ha donat més testimoniatges d’aquesta preocupació és el professor Joan Carbonell. Ho podem constatar, sobretot, per les seves publicacions, pel seu treball constant i insistent en el programa de reforma de l’ensenyament secundari i per la seva tasca en la coordinació del Seminari Permanent de Llengües clàssiques de la

Universitat de Barcelona.

La pregunta que em sembla escaient de fer-li és la següent: De quins prejudicis s'han d'alliberar els ensenyaments o els filòlegs clàssics per aconseguir una presència real i vivent de les nostres matèries en el món de les humanitats i en el món de la ciència?.

J.CARBONELL: Crec que la concepció que s'ha tingut els últims anys de la filologia clàssica ha estat excessivament centrípete, fins a tal punt que les produccions que s'han aconseguit en aquest camp del saber sovint ha interessat només als propis filòlegs clàssics. En aquest sentit som molt lluny dels plantejaments humanístics que van remoure tota la societat renaixentista. Sense pretendre aconseguir una situació ni tan sols similar, perquè els condicionants històrics són evidentment molt diferents, penso que cal aprofundir i, en conseqüència, probablement redefinir quin ha d'ésser el paper de les llengües i de la civilització clàssiques de cara al segle que s'acosta.

És amb aquesta voluntat que em permeto de fer algunes reflexions.

Com a màxima general a mi em sembla que ha arribat l'hora de GESTIONAR ALTRAMENT EL PATRIMONI CULTURAL CLÀSSIC, tant el material com l'espiritual. Aprofitant el concepte polític-econòmic que defineix el terme "gestió", cal pensar quines vessants prioritàries haurien de contemplar els nostres estudis. Dues em semblen bàsiques: la difusió i divulgació sensu lato dels aspectes més atractius de la civilització greco-romana, i la canalització dels esforços dels nostres investigadors cap a altres branques del saber. Potser s'ha de passar d'una visió excessivament tancada de la utilitat dels estudis clàssics a una projecció més oberta.

Hem de perdre la por a ésser qüestionats des de l'exterior sobre la validesa i actualitat dels nostres estudis. Jo diria més: hem de buscar aquest qüestionament contínuament, com un paràmetre més a l'hora d'avaluar la nostra activitat.

El moment és prou delicat per establir de forma conjunta i global unes prelacions que no poden ser les mateixes que teníem fins ara, perquè els temps han canviat. Maximalitzar els termes d'elecció -i entengueu només així- pot ajudar-nos a descobrir nous centres d'interès: ¿On s'han d'esmerçar més esforços, en continuar estudiant meticulosament Virgili, sobre qui s'han escrit pàgines i pàgines, o en preveure que els nens actuals puguin tenir un joc d'encaixos amb motius de l'Eneida als 2 anys, puguin col·leccionar un àlbum de cromos de les aventures d'Eneas als 8 anys, puguin llegir una bona adaptació de l'Eneida als 12 anys, puguin fruit d'una bona traducció de

l'Eneida en prosa als 18 anys, puguin delitar-se amb una bona traducció verificada als 25 anys, puguin gaudir d'una bona versió de Dido i Eneas als 30 anys i puguin reflexionar sobre el problema de la mort individual i col·lectiva quan en tinguin 50, tot llegint "La mort de Virgili" ?

La resposta a una pregunta d'aquestes característiques, que només accepta una posició, ens aboca objectivament a optar per la segona de les possibilitats, puix que en el camp de la investigació ja s'han dit moltes coses i molt bones; en canvi, en el camp de la divulgació tot és a mig fer.

Considerat això, és clar que no seria bo caure en l'extrem contrari, atès que sovint la investigació precedeix la divulgació i, per tant, no s'entén la segona sense l'existència de la primera. Per aquesta raó se m'acudeixen algunes línies prioritàries d'actuació en cada un dels àmbits que hauria d'abraçar la filologia clàssica.

Pel que fa a l'ensenyament secundari, dues reflexions. Ens hem de treure de sobre els tòpics que defensen un aprenentatge obsolet de les llengües clàssiques, inimaginable quan hom aprèn cap altra llengua. Per a reflexionar sobre una llengua primer cal saber-la manejar. És cert que les llengües clàssiques no poden tenir un tractament idèntic al de les llengües modernes, però també és cert que poden aprofitar molts dels avenços que s'han fet quant a l'ensenyament d'aquestes. No té cap mena de sentit aprendre rastelleres de conceptes morfo-sintàctics que molt sovint no es materialitzen en textos concrets. No podem continuar ensenyant la llengua com es feia al segle XVI.

Per altra banda, cal que sapiguem superar el prejudici que defensa l'ensenyament de la llengua per sobre de tot, a qualsevol edat. Malgrat que no sigui extrapolable, valgui com a exemple: quan hom aprèn una llengua, la majoria de vegades ho fa per necessitats peremptòries, o bé perquè ha tingut un primer contacte amb la cultura dels homes que la parlen i l'ha captivat.

Pel que fa a l'ensenyament universitari. Seria bo que, sense cap mena d'escrúpols de ser heterodoxos, oferíssim de manera generalitzada les nostres matèries a estudiants que no estan motivats per les llengües clàssiques sensu stricto, però en canvi ho poden estar per aspectes més culturals (mitologia, tradició clàssica, literatura clàssica...). Cal diversificar grups i, fins i tot, prioritzar el que s'anomenen grups zero d'ensenyament de la llengua, així com oferir matèries com "Aspecte literari de la mitologia", "Aspectes de tradició clàssica", "Olímpia i els jocs olímpics" etc...

Per altra banda, seria bo pensar en l'organització de mestratges sobre aquests aspectes més culturals, que podrien esdevenir centre d'interès per a

llicenciats en altres especialitats.

Pel que fa a la investigació. Hem de perdre la por a esdevenir una matèria instrumental. Així surt qualificada la filologia clàssica als codis de la UNESCO, juntament amb l'arqueologia, l'epigrafia, la numismàtica, l'heràldica... El fet d'esdevenir llengües instrumentals, no és obstacle per a que continuem essent imprescindibles en els estudis medievals, de romanística, d'humanisme, de literatura contemporània, d'arqueologia, etc...

Hauríem de tendir també a organitzar macrodepartaments o instituts interuniversitaris de Ciències de l'Antiguitat (arqueologia, història antiga, llengües clàssiques, llengües semítiques), que propiciessin un treball realment interdisciplinari, treball que, en la actualitat, queda en mans de la bona voluntat de les persones concretes. En altres països ja en funcionen ...

Pel que fa a les accions més populars i cíviques. És un aspecte importantíssim per a la divulgació dels nostres estudis aprofitar totes les ocasions que sorgeixin en els àmbits político-culturals que ens puguin afectar d'una manera o altra, per tal de posar-hi cullerada.

Cal promoure i esmerçar hores en l'organització de saraus (sopars, danses, viatges culturals, etc...), sense pensar que nosaltres no hem estudiat per a això.

Igualment cal propiciar l'aparició de noves revistes, de col·leccions de llibres, de nou material didàctic i d'entreteniment, etc. que tingui relació amb tot el món clàssic.

En definitiva, de la mateixa manera que quan una casa està endarrerida hom s'arremanga i fa un bon dissabte, ara em sembla que ens hem d'arremangar tots plegats si volem i creiem que val la pena redefinir el paper de la civilització clàssica de cara al segle XXI. Cadascú en l'àmbit que li pertoqui i sense que ningú menystingui el que fa l'altre.

CONCLUSIONS:

- La Filologia Clàssica no s'ha d'adscriure solament a l'àmbit de la llengua i dels textos; cal una projecció més oberta, amb una major diversificació, tot creant noves ciències filològiques.

- Els estudis clàssics s'han d'apropar més a la realitat actual i no s'han d'aïllar del seu entorn. És interessant de vincular la cultura greco-romana amb les exigències culturals dels nostres dies.

- Cal admetre la relació amb altres matèries. Les activitats interdisciplinàries poden ajudar a trobar un equilibri per a potenciar les humanitats. Els estudis clàssics poden actuar com a centre i nucli de la formació humanística.

- Cal plantejar-se noves metodologies en l'ensenyament del llatí i del grec; l'estudi de la llengua ha d'ésser més viu i no s'ha d'oblidar que les llengües i la cultura clàssiques són la base de les nostres llengües i de la nostra cultura.

- No es pot deixar de banda l'aportació de la Filologia Clàssica als *media*. Els mitjans audiovisuals i la informàtica poden estar al servei de la Filologia Clàssica.

- És convenient promoure accions per a la divulgació dels estudis clàssics, multiplicant els punts de comparació i de contacte, informant bé i creant centres d'interès perquè els alumnes i la societat se sentin atrets per aquests estudis.